

بانوی از زاگرس

سینمای «پوران درخشنده»
باتکیه بر سیمای کم‌توانه بر پرده نقره‌ای
مژدا مرادعباسی

انتشارات بنیاد سینمایی فارابی
۱۳۹۳

سرشناسه	: مرادعباسی، مزدا، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: یانویی از زاگرس: سینمای پوران درخشنده با تکیه بر سینمای کم‌توانی بر پرده نقره‌ای / مزدا مرادعباسی.
مشخصات نشر	: تهران: بنیاد سینمایی فارابی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۳ ص. : مصور، جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۲۷۳۹-۴۱-۷
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
عنوان دیگر	: سینمای پوران درخشنده با تکیه بر سینمای کم‌توانی بر پرده نقره‌ای.
موضوع	: درخشنده، پوران، ۱۳۳۰ - - نقد و تفسیر
موضوع	: سینما - - ایران - - نهی‌کنندگان و کارگردانان
شناسه افزوده	: بنیاد سینمایی فارابی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۳ م ۴۳ د ۳ / ۱۹۹۸ PN
رده‌بندی دیوپی	: ۷۹۱/۴۳۰۲۳۳۰۹۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۵۷۶۱۰۰

انتشارات بنیاد سینمایی فارابی

بانویی از زاگرس: سینمای «پوران درخشنده»، با تکیه بر سیمای کم توانی بر پرده نقره‌ای

نویسنده: مزدا مرادعباسی

مدیر اجرایی: مریم رهبر

طراحی جلد و صفحه‌آرایی: حمید کریمی

ناظر چاپ: یوسف بزاز

لیتوگرافی و چاپ: نقره‌آبی، صحافی: فاروس

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۳

قیمت: ۱۲/۰۰۰ تومان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

به مناسبت بیست و هشتمین جشنواره بین‌المللی فیلم‌های کودکان و نوجوانان

نشانی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، خیابان سی تیر، شماره ۷۵

تلفن: ۶۶۷۲۷۸۵۵

مراکز پخش: آوند دانش ۶۶۵۹۱۹۰۹، ققنوس ۶۶۴۶۰۰۹۹

کلیه حقوق متعلق به بنیاد سینمایی فارابی و محفوظ است

پیش‌گفتار ۱۱

فصل اول

- ۱۵ کرانه‌های امید: سیمای کم‌توانی بر پرده نقره‌ای
از مضحکه و انزوا تا حماسه‌ی امید و اراده: مضمون‌شناسی کم‌توانی در
۱۶ خاطره‌ی سینما
۴۳ کم‌توانی در سینمای دهه‌ی نخست قرن بیست و یکم
۶۹ بارقه‌های تلاش: کم‌توانی بر پرده‌ی سینمای ایران

فصل دوم

- ۱۰۵ آوای پنهان زندگی: سینمای «پوران درخشنده»
۱۰۶ سفر حجمی در خط زمان/ یادداشتی از «محمدعلی طالبی»
۱۰۹ «پوران درخشنده» در یک نگاه
۱۱۷ بانویی از زاگرس: گفت و گو با «پوران درخشنده»

فصل سوم

- ۱۴۱ بررسی ویژه
۱۴۲ رابطه
۱۶۰ پرنده کوچک خوشبختی
۱۹۲ بچه‌های ابدی
۲۱۸ خواب‌های دنباله‌دار
۲۳۲ هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند

فصل چهارم

- ۲۸۴ منابع
۲۹۰ نمایه ۱: فهرست راهنمای فیلم‌ها
۲۹۸ نمایه ۲: فهرست راهنمای کارگردان‌ها

آثار «پوران درخشنده» نقشی تأمل برانگیز بر صفحات دفتر سینمای ایران بر جای گذاشته‌اند. وجه بارز و شاخص فیلم‌های او پرداختن به دنیای کم‌توانان ذهنی و جسمی از دریچه‌ی نگاه آسیب‌شناسانه به خانواده و اجتماع است که بی‌تردید از تعهد و احساس مسئولیت فیلم‌ساز نسبت به جامعه‌ای که در آن رشد یافته سرچشمه گرفته و سینمای او را در قابی جداگانه تعریف‌پذیر می‌نماید. کم‌توانی از زوایای مختلف در دنیای سینما انعکاس یافته است به گونه‌ای که گستره‌ی آثاری از این دست، حوزه‌های مختلفی را دربرمی‌گیرد، از دیدگاه‌های آموزشی و انتقادی تا موضوعات احساسی و عاطفی و حتی تریلرهای جنایی در این مجموعه به چشم می‌خورند. نکته‌ی قابل توجه در بافت این آثار، رسیدن به تصویری از

کم توانی است که نگرشی سالم و به دور از ترحم را ارایه و شرایط زندگی آن‌ها را ایمن‌تر نماید. شناخت درست و کارشناسانه‌ی موضوع کم توانی در کنار نگاهی آسیب‌شناسانه می‌تواند در تغییر نگاه غالب در هر جامعه‌ای تأثیرگذار باشد و بدیهی است که عدم پرداختن به این واقعیت انسانی، بی‌توجهی یا پنهان‌داشتن آن تنها دامنه‌ی عدم شناخت را افزایش می‌دهد. پیوند درون‌مایه کم‌توانی و رسانه سینما این پرسش را بازتاب می‌دهد که تصویر معلول در ساختاری نمایشی با هدف اصلی ارتباط با تماشاگر تا چه اندازه می‌تواند با واقعیت قرابت داشته باشد. در کلامی دیگر این‌که یک فیلم‌ساز تا چه میزان می‌تواند تصویری بی‌کم‌وکاست از معلولیت و پیامدهای فردی و اجتماعی آن را ارایه دهد.

لمس کم‌توانی و ابعاد مختلف اجتماعی و فردی آن، هم‌چنین نحوه‌ی تعامل با فرد کم‌توان برای اغلب مردم تجربه‌ای کمیاب است. آن‌چه نسبت به این واقعیت جامعه‌ی انسانی تداعی می‌شود معطوف به تصویری است که رسانه‌های دیداری و شنیداری در بازتاب آن کوشیده‌اند. سینما با جذابیت و قدرتی که در ساختار خود داراست می‌تواند در ایجاد نگرشی به دور از ترحم و دلسوزی مؤثر بوده و با ترسیم واقع‌گرایانه موقعیتی انسانی - که در عین حال امیدبخش نیز هست - نقشی تأثیرگذارتر داشته باشد. در این مجموعه سعی شده در ابتدا بازتاب کم‌توانی در طول تاریخ سینمای داستانی با نگاهی پژوهشی مورد توجه قرار گیرد تا از دریچه‌ی بازشناسی آثاری که در ارتباط محوری با این درون‌مایه قرار دارند، شاخصه‌هایی برای این موضوع و تغییرات ساختاری آن به دست آید. با توجه به گستره‌ی وسیع این‌گونه آثار، سعی شده تا پس از بررسی بیش از هفتاد فیلم مرتبط با این موضوع، آثاری در فصل نخست ذکر و مورد بحث واقع شود که مطالعه‌ی آن‌ها به لحاظ ساختار و محتوا در دست‌یابی به

شناختی بهتر از سیر این جریان در تاریخ سینما مفید باشد. پس از بررسی کیفیت این جریان در سینمای ایران، سینمای پوران درخشنده به طور ویژه مورد بررسی قرار می‌گیرد. او تنها فیلم‌ساز ایرانی است که در طول سال‌های حضور در عرصه‌ی سینما با پرداختن به دغدغه‌های اجتماعی و آسیب‌شناسانه نسبت به این‌گونه موضوعات و انسان‌هایی که در این گروه قرار می‌گیرند با دیگران متمایز نموده است. در این بخش چهار فیلم - رابطه، پرده کوچک خوشبختی، بچه‌های ابدی و خواب‌های دنباله‌دار - که محوریت اصلی آن‌ها حضور معلولان در خانواده و اجتماع است، به همراه هیس! دخترها فریاد نمی‌زنند که اشاره به آسیب‌ها و جراحت‌های روانی دارد در کنار گفت‌وگو با فیلم‌ساز مورد بحث قرار گرفته است. آثاری که نه تنها گستره‌ی پرداخت مضمونی و محتوایی در سینمای ایران را وسعت بخشیده است، بلکه افرادی از بخش‌های پنهان جامعه را روی پرده آورده و از مشکلات روحی، فردی و اجتماعی‌شان سخن می‌گوید و از این منظر، دیدگاه انسانی ارزشمندی را نمایش می‌دهد که تحت تأثیر شخصیت و تفکر احترام‌برانگیز او قرار گرفته و حسن‌مادرانه و عاطفی حاکم بر آن‌ها محسوس است.

آن‌چه در ارایه تصویر معلولیت در سینما مهم جلوه می‌کند، عدم تأکید و بزرگ‌نمایی یک بی‌نظمی جسمانی یا روانی و تلاش در جهت به‌صحنه آوردن توانایی‌ها، فرصت‌ها و امکاناتی است که شخص کم‌توان در اختیار دارد و هشدار و آگاهی بخشی نسبت به عوامل اجتماعی و فردی مؤثر بر ایجاد این شرایط. از آن‌جا که در چنین افرادی به موازات یک کاستی، توانایی‌های دیگر به شدت تقویت می‌شوند (برای مثال قدرت بیش‌تر حواس حرکتی و به‌خاطر سپردن جزئیات دقیق محیط پیرامون در فرد نابینا) با به‌کارگیری درست آن‌ها و ظرفیت‌ها و توانایی‌های پنهانی که در

انواع مختلف کم توانی وجود دارد، الهام بخش بسیاری از آثار دیداری بوده است. آشکار است که سینما یا همه‌ی ابزارهای که در ذات خود مهیا دارد، قادر به تغییر و ارتقای تعاریف، باورها و ارزش‌های اجتماعی است. مخاطب سینما بر اساس ساختاری که از پیش برایش چیده شده همان‌طور که می‌تواند شخصیت کم‌توان یک اثر را به عنوان عضوی از جامعه انسانی پذیرفته و حتی، گاهی بر استعدادهای نهان او حسرت نیز بورزد، می‌تواند تصویری طرد شده و منزوی از چنین شخصیتی را در ذهن خود تصویر کند که علاقه‌ای به نزدیک شدن به او نیز وجود نداشته باشد. این‌گونه‌ی سینمایی با ارایه ساختاری انسانی، تأثیرگذار، امیدبخش و به دور از ترحم می‌تواند درونمایه و هدف مورد نظر خود را - که در نگاهی کلی ارتقای کیفیت زندگی شخص کم‌توان و ارایه سساختی صحیح و کارآمد به اطرافیان و جامعه انسانی پیرامون او است - به راحتی در دیدگاه مخاطب به باور نشانده، تصویری واقع‌گرایانه، عاری از مثبت‌اندیشی اغراق‌آمیز و یا تلخ‌اندیشی صرف را به نمایش بگذارد.

مژدا مرادعباسی

فروردین ۱۳۹۳